

Wojciech Gizicki*

Bezpieczeństwo europejskie w wybranych dokumentach Unii Europejskiej

1. Wstęp

Jednym z głównych filarów proponowanej integracji europejskiej po II wojnie światowej miała być współpraca w zakresie bezpieczeństwa¹. Właściwie wszystkie z działań integracyjnych zwierały w sobie aspekt bezpieczeństwa. Zarówno bowiem teoretyczne propozycje, jak i praktyczne inicjatywy, miały na względzie zagwarantowanie i wzmocnienie bezpieczeństwa. Każdorazowo towarzyszyły temu odpowiednie rozwiązania traktatowe.

W niniejszym tekście przyjrzymy się wybranym, najważniejszym traktatom² przyjmowanym w procesie integracji europejskiej. Analiza ta ma zwrócić uwagę na wielowymiarowość i zasadność politycznej integracji w ramach Unii Europejskiej, w tym konieczności aktywniejszych i bardziej śmiałych decyzji w tym obszarze.

* Autor jest adiunktem w Katedrze Politologii KUL.

¹ Artykuł nawiązuje do wybranych fragmentów publikacji autora pt. *Polityczne uwarunkowania bezpieczeństwa europejskiego*, Toruń 2008.

² Przywoływane w artykule uregulowania zawarte w traktatach zaczerpnięte są z wersji dokumentów umieszczonych na stronie internetowej UKIE: <http://www.ukie.gov.pl>.

2. Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali

Kiedy 9 maja 1950 r. Robert Schuman przedstawił plan integracji państw europejskich, zasadniczym celem tegoż projektu miało być pojednanie francusko-niemieckie. Przekonanie Schumana miało być bowiem na tym, że nie da się efektywnie kształtować jedności, ładu i bezpieczeństwa w Europie bez tego gestu. Schuman podkreślał, jednocześnie iż integracja europejska będzie długotrwałym procesem. Szczególnie mocno podkreślał konieczność przewycięzania podziałów, które w pięćdziesięcioletniej historii XX wieku odcisnęły tragiczne piętno na stosunkach międzynarodowych: *„Nie było Europy, mieliśmy wojnę. Europa nie powstanie od razu, ani w całości: będzie powstawała przez konkretne realizacje, tworząc najpierw rzeczywistą solidarność. Zgromadzenie narodów europejskich wymaga, by usunięta została odwieczna wrogość Francji i Niemiec”*³.

Konsekwencją planu Schumana było powołanie, przez sześć państw Europy Zachodniej: Francję, Niemcy, Włochy, Belgię, Holandię oraz Luksemburg, w dniu 18 kwietnia 1951 roku Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS).

Wraz z wejściem w życie Traktatu, w dniu 27 lipca 1952 roku, Europejska Wspólnota Węgla i Stali stała się instytucją zarówno o ponadnarodowym charakterze, jak i organem obdarzonym osobowością prawną o międzynarodowym znaczeniu. Cel EWWiS, zapisany w art. 2 Traktatu, był wyraźnie gospodarczy: *przyczynienie się do rozwoju gospodarczego, zwiększenia zatrudnienia i podnoszenia*

³ Jest to fragment z przemówienia wygłoszonego przez R. Schumana 9 maja 1950 roku w Paryżu. Cyt. za: A. Podraza, *Unia Europejska*, Lublin 1999, s. 25-26.

stopy życiowej w tych Państwach (założycielach – WG) przez utworzenie wspólnego rynku”. Jakkolwiek jednak powstanie EWWiS było również uwarunkowane politycznie. Powołanie Wspólnoty miało doprowadzić docelowo do powstania federacji europejskiej. Ważne było ponadto stworzenie ponadnarodowego instrumentu decyzyjnego oraz kształtowanie polityki jedności i bezpieczeństwa w Europie. Wskazano na tę potrzebę w preambule Traktatu, wyrażając przekonanie, iż *dla zachowania stosunków pokojowych niezbędny jest wkład cywilizacyjny, jaki może wnieść Europa zorganizowana i żywotna, zaś Europę taką można zbudować jedynie drogą konkretnych działań stwarzających prawdziwą solidarność.*

3. Traktaty Rzymskie

Kolejnym, udanym krokiem⁴ w procesie integracji europejskiej było przyjęcie przez państwa „Szóstki”, w dniu 25 marca 1957 Traktatów ustanawiających Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG) oraz Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (Euratom).

W preambułach obu dokumentów wyraźnie potwierdzono konieczność budowania bezpiecznej i pokojowej Europy, opartej o współpracę i zgodne, harmonijne współistnienie. W Traktacie powo-

⁴ Nieudane próby dotyczyły powołania w dniu 27 maja 1952 roku Traktatu powołującego Europejską Wspólnotę Obronną i zaprezentowanie w dniu 10 marca 1953 roku projektu Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Polityczną. Obie organizacje miały wyraźnie polityczne cele, związane z procesami kształtowania bezpieczeństwa europejskiego. Chodziło m. in. o powołanie armii europejskiej pod przewodnictwem europejskiego ministra obrony, powołania parlamentu, rządu oraz innych organów realizujących określone cele polityczne i gospodarcze. Konsekwencją załamania się w 1954 roku, (głównie z powodu sprzeciwu ratyfikacyjnego Francji), koncepcji EWO i EWP było osłabienie prac nad efektywnym kształtowaniem bezpieczeństwa w Europie. Opóźnione zostały także prace nad polityczną integracją Europy. Mimo to działania integracyjne koncentrowały się na szukaniu dalszych rozwiązań koncepcyjnych.

lującym EWG, państwa sygnatariusze zdecydowane są m. in. *przez połączenie swych zasobów, zachować oraz umocnić pokój i wolność, oraz wzywają inne narody Europy, które stawiają sobie te same cele, do przyłączenia się do ich wysiłków.*

Istotne znaczenie dla realizowania projektu budowania bezpiecznej, pokojowej Europy miały przekonania, decyzje i pragnienia dotyczące energii atomowej. W Traktacie ustanawiającym Euratom państwa Wspólnoty zdecydowały się *stworzyć warunki niezbędne do rozwoju silnego przemysłu jądrowego (...) i włączyć inne kraje w swoje prace i współpracować z organizacjami międzynarodowymi zaangażowanymi w pokojowe wykorzystanie energii atomowej.*

4. Jednolity Akt Europejski

28 lutego 1986 roku państwa członkowskie Wspólnot Europejskich zakończyły proces przyjęcia dokumentu nazwanego Jednolitym Aktem Europejskim (JAE). Zawarto w nim zapisy reformujące system instytucjonalny Wspólnot, stworzenia rynku wewnętrznego oraz określające nowe sfery kompetencji każdej ze Wspólnot. Zapisy JAE dotyczyły także spraw związanych z Europejską Wspólnotą Polityczną, projektem który wciąż był w kręgu zainteresowania państw członkowskich.

Rozwiązania dotyczące tego obszaru zaprezentowane są w punkcie 6 artykułu 30. Ujęto w nim najistotniejsze uzgodnienia w ramach bezpieczeństwa: *„bliższa współpraca w zakresie problemów bezpieczeństwa europejskiego w istotny sposób przyczynia się do rozwoju tożsamości europejskiej w polityce zewnętrznej. Strony są gotowe do ściślejszej koordynacji swoich stanowisk w kwestiach politycznych i gospodarczych aspektów bezpieczeństwa”.*

5. Traktat o Unii Europejskiej z Maastricht

Nową perspektywę i kierunek rozwoju integracji europejskiej przedstawiał Traktat o Unii Europejskiej. Dokument ten podpisany 7 lutego 1992 roku w Maastricht, wszedł w życie w 1993 roku stanowił formalną podstawę Unii Europejskiej.

Najważniejsze decyzje zawarte w Traktacie z Maastricht określone są w trzech filarach. I filar powiększa funkcje istniejących wspólnot europejskich, II filar traktuje o polityce zagranicznej i bezpieczeństwie. Polityka wewnętrzna i wymiar sprawiedliwości stanowią zakres III filaru.

W zakresie II filaru określono postanowienia w obszarze wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Rozwiązania w tej dziedzinie stanowią konstruktywny element współpracy politycznej w ramach Unii Europejskiej.

Jednym z podstawowych celów zapisanych w art. 2 Traktatu było *„potwierdzanie swej tożsamości na arenie międzynarodowej, zwłaszcza poprzez realizację Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa, obejmującej docelowo określanie wspólnej polityki obronnej, która mogłaby prowadzić do wspólnej obrony”*.

Zgodnie z Traktatem polityka zagraniczna i bezpieczeństwa prowadzona miała być z uwzględnieniem wspólnych interesów tak państw członkowskich, jak i samej Unii. Szczególne znaczenie w tym zakresie ma ochrona pokoju, umocnienie demokracji, poszanowanie praw człowieka i wolności zarówno w skali międzynarodowej, jak i europejskiej.

Zawarte w Traktacie postanowienia dotyczyły w dużej mierze Unii Zachodnioeuropejskiej. Organizacja ta do tej pory nie spełniała pokładanych w niej nadziei na odegranie istotnej roli w polityce bezpieczeństwa Wspólnoty. Zgodnie z postanowieniami Traktatu

Unia Zachodnioeuropejska została formalnie złączona z Unią Europejską.

Zdecydowanym przełomem w zakresie polityki bezpieczeństwa Wspólnoty było wprowadzenie do Traktatu zapisu o powołaniu Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Od tego momentu kształtowanie bezpieczeństwa w Europie zyskało wymiar instytucjonalny.

Współczesna sytuacja w zakresie bezpieczeństwa europejskiego uświadamia, iż istotne znaczenie dla jego prawidłowego kształtu mają rozwiązania zawarte w obszarze III filaru. Działania te stanowią obecnie niewątpliwie ważną część problematyki bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej. Traktat o Unii Europejskiej w ramach III filaru uściślił porządek prawny współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.

6. Traktat Amsterdamski

2 października 1997 roku Unia Europejska przyjęła dokument określony Traktatem Amsterdamskim. Dokument ten wprowadza niezbędne reformy instytucjonalne związane z procesami pogłębienia i poszerzenia Wspólnoty. Zaakcentował konieczność szerszego otwarcia na problemy międzynarodowe oraz prezentację własnego oblicza Unii wobec świata.

Szerokie zmiany zawarte w Traktacie dotyczyły Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Określenie wspólnych kierunków w zakresie tej polityki zostało podporządkowane Radzie Europejskiej. Decyzje w dziedzinie polityki zagranicznej i

bezpieczeństwa podejmowane miały być na zasadzie jednomyślności. Stwierdzono bardzo wyraźnie, iż *Państwa Członkowskie popierają, aktywnie i bez zastrzeżeń, politykę zewnętrzną i bezpieczeństwa Unii w duchu lojalności i wzajemnej solidarności. (...) działają zgodnie na rzecz umacniania i rozwijania wzajemnej solidarności politycznej. Powstrzymują się od wszelkich działań, które byłyby sprzeczne z interesami Unii lub mogłyby zaszkodzić jej skuteczności jako spójnej sile w stosunkach międzynarodowych.*

Rozwiązania zaproponowane w Traktacie Amsterdamskim można więc traktować jako nieśmiałą próbę tworzenia Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa na zasadach ponadnarodowych.

Traktat wprowadza rozwiązania w zakresie Unii Zachodnioeuropejskiej. Jakkolwiek uznano za konieczne wzmocnienie współpracy obronnej w ramach Wspólnoty, jednak nie udało się w pełni zintegrować obydwu organizacji. Artykuł 10 Traktatu dotyczy UZE i traktują m. in. o nowym postrzeganiu i definiowaniu tzw. misji petersberskich⁵. Stanowiły one poważną i stosunkowo efektywną możliwość reagowania w przypadku konfliktów zbrojnych.

Warty odnotowania wydaje się artykuł 7 Traktatu o możliwości zawieszenia przez Unię realizacji pewnych praw członkowskich wobec państw, których działalność polityczna jest sprzeczna z

⁵ Są to misje pokojowe i humanitarne, które mogły być podejmowane przez Unię Zachodnioeuropejską zgodnie z zapisami powołującymi UZE. Traktat Amsterdamski umożliwił udział w tych misjach Unii Europejskiej przy pomocy UZE. Dzięki temu

demokracją, wolnością i prawami człowieka⁶. Zapis ten, jak się wydaje, może być niewątpliwie istotny z uwagi na nowe, poważne zagrożenia dotyczące bezpieczeństwa europejskiego.

7. Traktat z Nicei

Wykorzystanie możliwości w zakresie efektywnego kształtowania współpracy w zakresie bezpieczeństwa stało się jednym z tematów posiedzenia Rady Europejskiej w Nicei, które miało miejsce w dniach 7-11 grudnia 2000 roku. Decyzje podjęte wówczas przez szefów poszczególnych państw członkowskich Unii Europejskiej zostały sfinalizowane w postaci Traktatu Nicejskiego.

Najistotniejsze zapisy dotyczyły zmiany w Traktacie o Unii Europejskiej w zakresie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa oraz przyjęcia kilku dokumentów traktujących o pewnych kwestiach dotyczących wzmocnienia i rozwoju Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Jakkolwiek uczestnicy Szczytu nie podjęli zdecydowanych decyzji w obrębie II filaru – Wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa – to jednak dokonano istotnych zmian w Traktacie o Unii Europejskiej. Zmiany te dotyczyły w głównej mierze artykułu 17 oraz 25 Traktatu. Na mocy zmian dokonanych w artykule 17 podjęto zobowiązanie o możliwości, zintensyfikowania współpracy, zwłaszcza w kierunku wspólnej obrony. Podkreślono, iż *Wspólna polityka zagraniczna i*

możliwość udziału w misjach pokojowych i humanitarnych zyskały także kraje nie będące członkami UZE.

⁶ Przepis Traktatu o ewentualnych sankcjach ze strony Unii Europejskiej wobec kraju, który działa sprzecznie z duchem demokracji nabrał znaczenia w 1999 roku. Z chwilą wygrania wyborów w Austrii przez skrajną prawicę państwa członkowskie Unii podjęły decyzję o politycznej izolacji tego kraju.

bezpieczeństwa obejmuje wszelkie sprawy dotyczące bezpieczeństwa Unii, w tym stopniowe określanie wspólnej polityki obronnej, która mogłaby doprowadzić do wspólnej obrony, jeśli Rada Europejska tak zadecyduje. W takim przypadku Rada Europejska zaleca Państwom Członkowskim podjęcie decyzji zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi. Zdecydowano się, ze zrozumiałych, narodowych, względów, na pozostawienie decyzji w tym względzie w kompetencji suwerennych decyzji państw członkowskich. Traktat Nicejski nie znosił możliwości podejmowania współpracy państw członkowskich w oparciu o UZE i NATO. UE przejęła również od UZE realizację misji petersberskich. Nowelizacja artykułu 25 sprowadzała się do wprowadzenia w ramach WPZiB Komitetu Politycznego i Bezpieczeństwa. Traktat Niecejski umożliwił także podejmowanie wewnątrz WPZiB tzw. wzmocnionej współpracy, mogącej obejmować współdziałanie z udziałem zainteresowanej grupy państw. Nie mogła ona jednak obejmować kwestii obronnych i wojskowych⁷. Decyzje te świadczyły o dużej, politycznej determinacji Rady Europejskiej w zakresie wzmocnienia polityki bezpieczeństwa Unii Europejskiej.

8. Traktat Konstytucyjny Unii Europejskiej

W wyniku wyteżonych działań na szczeblu wspólnotowym i państw członkowskich, 18 czerwca 2004 roku przyjęty został Traktat Konstytucyjny Unii Europejskiej. Wydarzenie to dało nadzieję na ugruntowanie procesów integracyjnych w Europie przez ogólnie

⁷ Zob. R. Zięba, *Unia Europejska jako aktor stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2003, s. 74-75.

obowiązujący akt prawny, zawierający najistotniejsze uregulowania o charakterze prawno-instytucjonalnym. Przyjęcie Konstytucji Europejskiej stanowiło poważny krok w kierunku zdynamizowania politycznej integracji Europy.

Kwestią podstawową w ramach konstytucji jest uregulowanie w artykule I-7, mówiące o tym, iż Unia Europejska posiada osobowość prawną. Powoduje to postrzeganie Unii jako podmiotu w stosunkach międzynarodowych. Konstytucja w artykule I-60 zawiera ponadto rozwiązania dotyczące możliwości wystąpienia danego państwa z Unii Europejskiej. Przewiduje także odejście od struktury Unii opartej na trzech filarach. Zapisy konstytucji przewidują także dwa nowe, istotne z politycznego względu stanowiska: w artykule I-22 przewodniczącego Rady Europejskiej, oraz w artykule I-28 ministra spraw zagranicznych. Obydwa stanowiska mają bezpośrednie przełożenie na kształtowanie polityki bezpieczeństwa w Europie. Jednym z zadań przewodniczącego Rady Europejskiej jest zewnętrzna reprezentacja Unii w zakresie WPZiB. Minister spraw zagranicznych jest natomiast bezpośrednio odpowiedzialny za kształtowanie tejże polityki. Mimo podobieństw w obszarze politycznym, obydwie stanowiska cechuje wyraźny podział kompetencji.

Jednym z głównych celów w Europie są pokój i bezpieczeństwo. Podobne cele przyświecają działalności Unii Europejskiej. Działania przez nią podejmowane uwzględniają interesy obywateli, narodów i państw zgodnie z jurysdykcją międzynarodową, zwłaszcza z zapisami Karty Narodów Zjednoczonych. Podkreślono to wyraźnie w artykule I-3 stwierdzając, iż *Celem Unii jest wspieranie pokoju, jej*

wartości i dobrobytu jej narodów. Unia zapewnia swym obywatelom przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości (...). W stosunkach zewnętrznych Unia umacnia i popiera swe wartości i interesy. Przyczynia się do pokoju, bezpieczeństwa, stałego rozwoju naszej Planety, do solidarności i wzajemnego szacunku między narodami, do swobodnego i uczciwego handlu, do wyeliminowania ubóstwa oraz do ochrony praw człowieka, w szczególności praw dziecka, a także do ścisłego przestrzegania i rozwoju prawa międzynarodowego, w szczególności zasad Karty Narodów Zjednoczonych.

Konstytucja Europejska precyzuje i uszczegóławia rozwiązania dotyczące Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (artykuł I-40 i 41), oraz Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (artykuł III-294-295). Istota tych rozwiązań koncentruje się na szerokiej, solidarnej współpracy z uwzględnieniem interesów bezpieczeństwa zarówno państw członkowskich, jak i samej Unii Europejskiej.

Obowiązywanie konstytucji uzależnione było od procesu ratyfikacyjnego w każdym z państw członkowskich. Niestety w związku ze sprzeciwem społeczeństwa francuskiego i holenderskiego, wyrażonego w referendum, Konstytucja Europejska nie weszła w życie.

9. Traktat Lizboński

Z uwagi na ratyfikacyjną porażkę Konstytucji Europejskiej nastąpiła konieczność pilnego poszukiwania rozwiązania bardzo poważnego kryzysu instytucjonalnego i decyzyjnego w UE. W wyniku

szeregu konsultacji, uzgodnień ale także sporów, 13 grudnia 2007 roku w Lizbonie, podpisano dokument nazwany Traktatem Lizbońskim.

Większość uregulowań zawartych w Traktacie Lizbońskim została przeniesiona z Konstytucji⁸. Zasadnicze znaczenie miało odejście od terminologii konstytucja, która nie gwarantowała efektywnego rozwiązania kryzysu. Słowo traktat nie wzbudzało bowiem tylu kontrowersji w związku z uprawnieniami spoczywającymi na suwerennych państwach. Proces negocjacyjny nad nowym traktatem sprowadził się w istocie do kilku zmian uregulowań zawartych w Konstytucji UE. Chodziło w zasadzie o pominięcie tych przepisów, które powodowały, iż w dotychczasowej formie Konstytucja nie mogła być przyjęta. Dotyczyło to również rozwiązań w zakresie bezpieczeństwa.

W Traktacie Lizbońskim utrzymano zasadę posiadania przez UE osobowości prawnej⁹. Dzięki temu UE będzie mogła w formalny sposób zawierać umowy międzynarodowe, w tym być stroną w stosunkach międzynarodowych. Traktat wyraźnie wskazuje także na konieczność zaangażowania się we współpracę międzynarodową, zwłaszcza w powiązaniu z ONZ i NATO.

W zakresie WPZiB Traktat Lizboński poszerza dotychczasowe uprawnienia i kompetencje UE¹⁰. Możliwa będzie więc większa aktywność i skuteczność w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom

⁸ Pełna nazwa: *Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską*. W przypadku Traktatu Lizbońskiego utrzymamy odwołania do konkretnych artykułów w formie przypisów, z uwagi na aktualność problematyki i w związku z tym szerszą analizę rozwiązań w nim zawartych.

⁹ Artykuły 47 Traktatu o Unii Europejskiej.

terrorystycznym oraz zorganizowanej przestępczości. Traktat wprowadza także nowe uregulowania, które przyczynią się bezpośrednio do wzmocnienia bezpieczeństwa obywateli. Dotyczy to w głównej mierze ochrony ludności i wsparcia humanitarnego. Traktat Lizboński w miejsce ministra spraw zagranicznych wprowadza stanowisko tzw. wysokiego przedstawiciela Unii ds. zagranicznych i polityki bezpieczeństwa¹¹. Związane jest to ze wspomnianą wyżej dyskusyjną terminologią obecną w Konstytucji UE. Kompetencje wysokiego przedstawiciela w zasadzie pokrywają się z tymi, które zarezerwowane były dla ministra. Będzie on ponadto pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Komisji Europejskiej. Wpłyne to niewątpliwie na wzmocnienie możliwości decyzyjnych UE w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa. Wsparciem dla tychże działań będzie Europejska Służba Działań Zewnętrznych¹².

Ważnym uregulowaniem zawartym w Traktacie Lizbońskim jest sposób podejmowania decyzji w ramach Rady, gdzie w obszarze polityki zagranicznej z udziałem Unii wymagana będzie jednomyślna zgoda, oparta na współpracy i solidarności¹³.

UE dąży do wzmocnienia zaangażowania państw członkowskich i zabezpieczenia interesów całej Unii. W artykule 24 podkreśla się zdecydowanie to, iż *w ramach zasad i celów swoich działań zewnętrznych Unia Europejska prowadzi, określa i realizuje wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa, opartą na rozwoju wzajemnej solidarności politycznej między Państwami Członkowskimi, określa-*

¹⁰ Przepisy ogólne i szczególne dotyczące WPZiB – artykuły 21-46 Traktatu o Unii Europejskiej.

¹¹ Artykuł 18 Traktatu o Unii Europejskiej.

¹² Artykuł 27 Traktatu o Unii Europejskiej.

niu kwestii stanowiących przedmiot ogólnego zainteresowania i osiągnięciu coraz większego stopnia zbieżności działań Państw Członkowskich. W praktyce prowadzić to będzie do zwiększenia znaczenia polityki zagranicznej UE wobec polityki zagranicznej prowadzonej przez poszczególne państwa członkowskie UE. Jakkolwiek jednak przepisy Traktatu umożliwiają prowadzenie tzw. wzmocnionej współpracy, która obejmowałaby mniejszą liczbę państw członkowskich¹⁴.

Poważne konsekwencje dla WPZiB ma uregulowanie związane z finansami UE. Rada Europejska została zobowiązana do zagwarantowania odpowiednich środków budżetowych na realizację WPZiB. Środki finansowe będą mogły być wykorzystywane m. in. na misje pokojowe i humanitarne, ochronę ludności oraz inne działania wymagające szybkiej interwencji UE¹⁵.

Traktat Lizboński przewiduje również wzmocnienie roli Europejskiej Agencji Obrony¹⁶. Będzie ona odpowiedzialna za współpracę wojskową w ramach UE i monitorowanie poziomu zdolności militarnych/obronnych w państwach członkowskich. Możliwa stanie się więc pogłębiona współpraca UE i państw członkowskich w obszarze wykorzystywania potencjałów obronnych, prowadzenia misji pokojowych i humanitarnych oraz innych koniecznych działań w zakresie WPZiB. Potencjał i możliwości rozwojowe w tym zakresie doprowadzą, być może, w przyszłości do utworzenia wspólnych,

¹³ Artykuł 24 Traktatu o Unii Europejskiej.

¹⁴ Artykuł 329 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

¹⁵ M. in. artykuł 84, 196, 214 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

¹⁶ Artykuł 45 Traktatu o Unii Europejskiej.

europijskich sił zbrojnych, których w Traktacie Lizbońskim nie uwzględniono.

Bezpośredni związek z bezpieczeństwem ma uregulowanie dotyczące solidarności energetycznej w Europie¹⁷. Bezpieczeństwo energetyczne jest bowiem jednym z podstawowych, niemilitarnych wyzwań dla UE. Stąd też regulacja ta wymaga podkreślenia. Ostatnim z istotnych kwestii wymagających wskazania jest przewidziana w Traktacie procedura wyjścia z UE¹⁸. Procedura ta określona jest odpowiednimi klauzulami. Uregulowanie to jest jednak wielką niewiadomą, gdyż w praktyce trudno przewidzieć wystąpienie takiej sytuacji oraz jej konsekwencje, również związane z udziałem danego państwa we WPZiB. Traktat przewiduje jednocześnie możliwość ponownego członkostwa na ogólnych zasadach.

Wydaje się, iż Traktat Lizboński jest dużą szansą na uporządkowanie systemowe i funkcjonalne w UE. Z pewnością jednak daje nadzieję na odgrywanie przez UE jeszcze poważniejszej roli na arenie międzynarodowej. Warunkiem koniecznym jest jednak pomyślenie zakończenia procesu ratyfikacji.

10. Traktaty akcesyjne

Obok traktatów założycielskich i reformujących instytucje UE, ważnymi uregulowaniami są traktaty akcesyjne. Każdorazowo bowiem określały one warunki członkostwa kolejnych państw we Wspólnotach lub Unii Europejskiej.

¹⁷ Artykuł 194 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

¹⁸ Artykuł 50 Traktatu o Unii Europejskiej.

Dla kształtowania polityki bezpieczeństwa w procesie integracji europejskiej istotne znaczenie ma fakt każdorazowego podkreślania w traktatach akcesyjnych zasadności rozszerzenia Unii, która przy *zachowaniu jej wewnętrznej spójności i dynamizmu, umożliwi jej pełniejsze uczestnictwo w rozwoju stosunków międzynarodowych*. Podobnie istotne jest to, iż państwa składające wniosek akceptują *bez zastrzeżeń Traktaty i wytyczone w nich cele polityczne, wszystkie decyzje podjęte od czasu ich wejścia w życie oraz działania podjęte w celu rozwoju i umacniania Wspólnoty i Unii*. Ów rozwój i umacnianie Unii Europejskiej jest faktem w każdej z kolejnych akcesji. Każdorazowo bowiem dochodziło do pogłębienia i poszerzenia procesów integracyjnych oraz znacznego umocnienia wszystkich, zewnętrznych granic Unii Europejskiej.

Unia Europejska dzięki poszerzeniom z 1973 i 1995 roku o Danię, Irlandię, Wielką Brytanię, Finlandię i Szwecję zyskała nowe, bardzo ważne obszary dla działań integracyjnych oraz wyraźnie wzmocniła swe północne granice. Włączenie do UE Austrii w 1995 roku spowodowało, że odtąd wspólną granicę z integrującą się Europą miały wszystkie państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Akcesja państw południa, Grecji w 1981, Hiszpanii i Portugalii w 1986 roku, przyczyniła się do istotnego wzmocnienia południowych granic Wspólnoty, zwiększenia jej terytorium oraz wzmocnienia potencjału, znaczenia UE, w tym jej polityki bezpieczeństwa w rejonie Morza Śródziemnego. Niebagatelne znaczenie dla przyszłego podjęcia współpracy z państwami Europy Środkowo-Wschodniej oraz nowego zdefiniowania bezpieczeństwa europejskiego miało powiększenie terytorium UE w 1990 roku. W wyniku zjednoczenia

Niemiec granica integrującej Europy przesunęła się wyraźnie na wschód. Dzięki zmianom w Europie Środkowo-Wschodniej możliwe stały się akcesje w 2004 i 2007 roku. Unia Europejska powiększyła się o 12 nowych państw: Bułgarię, Cypr, Czechy, Estonię, Litwę, Łotwę, Malte, Polskę, Rumunię, Słowację, Słowenię i Węgry. Rozszerzenia te stanowiły dopełnienie procesu integracyjnego na Starym Kontynencie. Poważnie wzmocniły południową, północną, i przede wszystkim wschodnią granicę Unii, która przesunęła się z doliny Łaby i Odry na Bug i Morze Czarne.

11. Podsumowanie

Problematyka bezpieczeństwa znajduje w formalnych dokumentach traktatowych i akcesyjnych istotne miejsce. Jakkolwiek jednak kwestią wyraźnie trudną, stanowiącą istotne wyzwanie dla podejmowanych procesów europejskich, jest praktyczna realizacja integracji politycznej. Zwróćmy bowiem uwagę na fakt, iż mimo każdorazowego doprecyzowania, bądź poszerzenia, w kolejnych dokumentach, współpracy w obszarze bezpieczeństwa, nie udało się, jak dotąd, przejść z poziomu deklaracji na poziom realizacji. Powodem takiego stanu rzeczy jest oczywista obrona narodowych interesów państw członkowskich, które dość udanie strzegą własnych pozycji w obszarze politycznym, w tym zwłaszcza w zakresie bezpieczeństwa. Trudno przewidzieć termin bardziej śmiałego, uwspólnotowienia polityki bezpieczeństwa: wspólnej obrony, przemysłu zbrojeniowego, armii europejskiej. Nie wydaje się obecnie możliwe, by był to krótki czas. Z pewnością część wyzwań i zagrożeń dla bezpieczeństwa europejskiego można byłoby skuteczniej eliminować, podejmu-

jąc bardziej otwartą, wspólną integrację polityczną. Zagrożenia terrorystyczne, kryzysy energetyczne, niekontrolowana migracja są przykładem tych wyzwań przed którymi stoi UE i poszczególne państwa w Europie. Większości z nich nie będzie można rozwiązać bez zdecydowanie bardziej lojalnej i solidarnej współpracy.

Streszczenie

Współpraca w zakresie bezpieczeństwa stanowi jeden z ważniejszych celów procesu integracji europejskiej. Analiza podjęta w artykule ma zwrócić uwagę na wielowymiarowość i zasadność politycznej integracji w ramach Unii Europejskiej, w tym konieczności aktywniejszych i bardziej śmiałych decyzji w obszarze bezpieczeństwa. Kolejne reformy mają na celu zwiększenie roli UE w polityce międzynarodowej i bezpieczeństwa europejskiego, aby odpowiadała ona sile gospodarczej i potencjałowi ludnościowemu tego ugrupowania.

European security in selected documents of the European Union

Abstract

The ongoing European debate on the future of integration processes, their validity, relevance and effectiveness in promoting sustained development of the continent cannot and does not, neglect security issues. The author contributes an analysis of the international initiatives undertaken by the EU, which is now oriented to becoming one of the top actors in international politics, including the area of security. The Union has decided to introduce reforms with a view to strengthening its position in the international arena and European security, consistent with its economic and demographic potential.